

Madarász Imre

Reymont paraszti regényeposza

Száztíz éve, 1904-ben látott napvilágot Władysław Stanisław Reymont (1867–1925) főműve, a lengyel és a világirodalom klasszikus alkotása, a *Parasztok* első két része, első fele (a teljes mű csak 1909-ben). És kilencven esztendeje, 1924-ben nyerte el az irodalmi Nobel-díjat. Kerek évfordulóról tehát csak fenntartásokkal, megszorításokkal beszélhetünk, de ilyen remekműről talán ilyenkor is megemlékezhetünk, kivált ha az emlékezés egyszermind emlékeztetés, figyelmeztetés arra, hogy ezt a regény-remeket, mely pár évtizede még Magyarországon is az irodalmi műveltség nélkülözhetetlen része volt, mára bizony meglehetősen elfelejtették, hazánkban nem értékelik rangjához illően, nem sokan olvassák és kevesen, keveset írnak róla. Sajátos, látszólag paradox módon részben épp az államszocialista kultúrpolitika kanonizációja magyarázza a mai napfogyatkozást, némiképp hasonlóan a Reymonttal gyakran „rokonított” Móricz Zsigmond utóéletéhez. Pedig nemcsak a *Parasztok*at, de Reymontot is érdemes lenne újra felfedezni, „újragondolni”, újraértékelni.

Az 1924-es Nobel-díjazás óta az „eposzi” s az „eposz” elmaradhatatlan epitheton ornansa és műfaji meghatározása a *Parasztoknak*. Szerb Antal „homéroszinak” nevezte e „legnagyobb népi regényt”, Kovács Endre „paraszti eposznak”, az olasz irodalomkritika (talán Manzoni *Jegyeseire*, „az egyszerű emberek eposzeiájára” emlékezve), „a föld eposzeiájának” és így tovább. Eposzi teljességű, eposzi rangú prózai költemény, poéma éppenséggel nem hagyományos, istenszerű-hősi eposzhősökről: a lengyel parasztokról és világukról.

A *Parasztok*at a lengyel naturalizmus és realizmus csúcsteljesítményeként szokták magasztalni. Joggal, s mégis leegyszerűsítően és szűkítően. A naturalizmus még a francia mester, a Reymont számára is (kivált mint a *Föld* szerzője) mintakép Zola elbeszélőművészetében sem tudott, talán csak egész regényciklusokban, olyan epikus teljességet adni, mint a reymonti regényeposz. S a „realista mintaregény” azért alapvető romantikus jellegzetességeket őriz: rendkívüli, rendhagyó, „rendjükbe” beilleszkedni nem tudó egyéniségeket, akiket hatalmas szenvedélyek uralnak, ember és természet mitikus-misztikus kapcsolatát, a Nobel-ítések által „nemzetinek” nevezett, pontosabban népnemzetiként meghatározott társadalomábrázolást, a „nemzeti hagyományok”, az élő múlt megörökítését, értékeinek megújítva megőrzését... Különösképpen az irodalomtörténészek ezekre a romantikus vonásokra sokkal kevésbé figyeltek fel, mint olyanokra, melyeket a dekadentizmusból származtattak, pedig azokat is, ha jól belegondolunk, Reymont inkább a romanticizmus kincsestárából vette át, újította meg és használta fel teljesen eredeti módon. Ilyen elsősorban a hősnő, Jagna „démonisága”, illetve az, hogy neki, a közösségből kilógó, abban idegen, általa kegyetlenül kiközösített és durván-embertelenül kitzasztott egyénnek (akit „kitéptek, mint a bokrot, mely nem

nőtt elég mélyen a földbe”) a művészi ábrázolás védelmére kel és igazságot szolgáltat a kollektivitással szemben. Végső soron ebben a közösségi-korális regényóriásban megdicsőül az individualizmus.

A marxista Reymont-kritika ellentmondásos és nehéz örökséget hagyott korunkra. Nálunk ez főként Kovács Endre lengyel irodalomtörténetében és Reymont-kismonográfiájában tükröződik. A *Parasztok* mint realista mű, az „osztályviszonyok” és „osztályellentétek” realista „tükrözője” részesült dicséretben, ugyanakkor azonban elmarasztaltatott mint nem eléggé osztályharcos szemléletű, a szocializmusig eljutni képtelen, vallásos és „idealista” maradványokkal terhelt mű, vagyis jó volt mint realista, de nem elég jó, mert nem „szocialista realista”. Megváltoztatva a megváltoztatandót, a kettős-ellentmondásos értékelés folytatódott és erősödött fel azoknál, akik – mint például Bojtár Endre – a *Parasztokat* azért minősítették „nem hibátlan alkotásnak”, mert nem találták elég progresszívnak és következetesnek ideológiailag. A „súlyos eszmei zavarok”, kivált az „antiszemitizmus” vádja – Bojtárnál és másoknál – különösen Reymont másik nagyregénye, az esztétikai értékében a *Parasztokhoz* méltó *Az ígéret földje* (1897–1898) esetében bizonyult károsnak, sőt végzetesnek. A lengyelországi kapitalizmus fellelvára, Lódz, „a grüндolók eldorádója”, „a lengyel Manchester” forrongását, „zúgó hömpölygését” és a „Lodzermenschek” kíméletlen „darwini létharcát” (Kovács) kendőzetlenül lefestő regény magyar fordítását a pártállami cenzúra nem engedte sajtóprés alá, de a Vasfüggöny lebontása után sem adták ki újra, még a belőle készült nagyszerű Andrzej Wajda-film sikere ellenére sem. Pedig főhősei, a három gyáralapító közül csak az egyik zsidó, a másik lengyel nemes, a harmadik német; s a gyárukat hitvesi bosszúból felgyújtó gazdag zsidó sem gonoszabb a munkafelügyelő német hajcsárnál s a tüntető munkások közé lövető, több nemzetiségű és vallású iparmágnásoknál – egyáltalán, *Az ígéret földjében* az erkölcstelenség nem „faji” kategória. Ahogyan a *Parasztokban* sem: Lipce falu lakóinak a cigányok, németek, zsidók iránti ellenszenvé nem rasszizmusból, nem nacionalizmusból fakad, hanem a gyöngye, kiszolgáltatott, sokat szenvedett „természeti” kisközösségeknek az idegentől való ősi, primitív, beidegződött, mondhatni biológiai-etológiai félelméből.

A címkező „szimbolizmus”, az ideológiai értelmezésekkel való megterhelés sem használt Reymont eposzának. Antek nem a „paraszi őserő”, Boryna nem a „kulák”, Hanka nem a lengyel-keresztény asszonyerény, Jagna nem a pusztító „női princípium”, a kántor nem a „klerikális reakció” jelképe. Ők mindannyian éppúgy a reymonti örök-egyetemes költészet halhatatlan teremtményei, mint a világirodalmi viszonylatban is kivételes szépségű természetleírások, a parasztélet és a természet változatlan körforgásának megfelelően „ciklikusan” évszakokra – *Ősz, Tél, Tavasz, Nyár* – osztott regénykolosszus festői-poétikus tájképei, a szerelem fel-felizzó, ragyogó lírája, a földért, az erdőért s az igazságukért folytatott állandó küzdelem drámai jelenetei. Reymont poézise múlhatatlan – ha elmulasztjuk a vele való találkozást, csak mi veszítünk vele.

Lukáts János

A kilencven éves *Parasztok*

Inkább szellemes, mintsem igaz megállapítás, hogy a XIX. különösen hosszú évszázad volt, a XX. pedig különösen rövid. De akár igaz ez a bonmot, akár nem, a *Parasztok* 1903 és 1909 között íródott, a kalendárium szerint tehát a XX. század első évtizedében, miközben ízig-vérig a XIX. század világát idézi fel és menti át a következő század(ok) olvasói számára. A *Parasztok* nem történelmi regény, írója Wladislaw Reymont alig egy nemzedéknyi idővel tekintett mindössze hátra a saját korából. Az utókor olvasója mégis úgy érzi, térben és időben valahol a bizonytalan múltban lebeg (vagy inkább gomolyog) ez a méretében és értékében egyaránt súlyos lelet (vagy inkább hiteles tanú).

A XX. század első évtizedei politikai és katonai válságoktól feszültek, a világháború alapjaiban rendítette meg a társadalmi, erkölcsi, sőt a művészeti világlendret is, a jövőt új eszméktől, új eszközökkel és új törvények nyomán kellett megteremteni. Reymont regénye nem ebbe az irányba mutat. Egy letűnőfélben lévő kor és közösség életét és makacsul túlélő szokásrendjét, erkölcsi világát mutatja be. Amikor ez a talán legnagyobb lengyel regény létrejött, Európa politikai térképén nem létezett Lengyelország, Európa társadalmi atlaszán már megfogyatkozóban volt a feudalizmus, a katolikus egyház pedig jobbra a kontinens déli országaiban őrizte korábbi hatalmát. A francia forradalom óta a polgárság ideái voltak a vezető eszmék a társadalomformálásban, a művészetben, a morálban. A kultúra mellé vetélytársként felnőtt a civilizáció, a falu helyett egyre inkább a város lett az európai létezés helyszíne. Oroszországban 1905-ben lezajlott az első (még elbukó), majd 1917-ben a második (immáron győztes) proletárforradalom, 1914-től majd' öt éven át tombolt az I. világháború, országok csonkultak meg, és hajdan volt országok nyertek újra létjogosultságot. A *Parasztok* 1924-ben elnyerte az irodalmi Nobel-díjat. Ehhez az elismeréshez a regény nyilvánvaló értékei mellett talán a megújult Lengyelország megbecsülése, és a szerző hősieles múlt- és értékmentése is hozzájárult. Ennek éppen kilencven éve... A XXI. századi olvasó vajon miért nyúl vissza mégis érdeklődéssel a *Parasztok*-hoz, mit ért és (esetleg) mit nem ért meg belőle, mi a regénynek az a többlete, amit egy sor később született műből hiányol? Mivel magyarázható a regény változatlan népszerűsége – az olvasói közvélemény kutatások tanúsága szerint – mind Nyugat-, mind pedig Kelet-Európában?

Reymont regénye megközelítően ezer oldal, négy részből áll: Ősz, Tél, Tavasz, Nyár. Vagyis a regény cselekménye egyetlen év idejére zsúfolódik össze. A hagyományosnak elfogadott sorrendet azonban az író a paraszti világ munkarendje szerint alakította át. Az egy(etlen) év az emberi kapcsolatok, konfliktusok, sorsok, jellemek teljességre törekvő ábrázolására roppant szűk idő.

A *Parasztok*-at szokás családregevénynek nevezni – joggal, de hitelesebben járunk el, ha *nemzedéki csoportregevénynek* nevezzük, ha egy kicsi (de a szűken vett családnál nagyobb) falu közösségét tekintjük a regény szereplőinek, akik összesen mintegy ötvenen vannak, szűkebb vagy lazább rokonsági kötelékben, vagy gazdabéres viszonylatban.

A regény a Mazuri-tavak vidékén játszódik, a kicsi Lipce faluban (a mai Lengyelország észak-keleti részén). Szereplői valóban parasztok, elsősorban közép-birtokosok, akik bizalmatlan viszonyban vannak a földesúrral, és lenézik a szelléreket. Valójában kicsiny birtokaik „rabjai”, akik egész életüket a földdel folytatott küzdelemben töltik. A föld megszerzése és megtartása, megművelése és (gyermekük számára) minél későbbi átadása alkotja világukat, ez sikereik és kudarcaik forrása, egyúttal a nemzedékek (sőt akár a testvérek) szembekerülésének az okozója. Maciej Boryna a falu legmódosabb parasztja, már majdnem „gazdag”, de ez a gazdagság messze alatta marad az európai (de még akár a közép-európai) gazdagság fogalmának is. Ez a köztes helyzet és az elengedhetetlen élethalálharc adja erős paraszti öntudatukat, összetartásukat, szívós kötődésüket az évszázados hagyományokhoz, az anyanyelvhez (amely esetükben a lengyel), és a valláshoz (amely esetükben a katolikuságot jelenti).

A regényben az arisztotelészi esztétika kétezer éves követelményét, a tér-idő-cselekmény egységét érezzük érvényesülni. A *Parasztok* világa zárt világ, a jellemek nagy gazdagságban bontakoznak ki, a közösségi szerepek pontosan működnek. Reymont, mint a századforduló lengyel értelmiségének többsége, együttérzéssel (bíráló szocialista megfogalmazás szerint „parasztimádatlalt”) fordul regénye szereplői felé. A nyilvánvaló rokonszenv azonban nem homályosítja el írói látását, a közösségben teremtő és pusztító jellemek egyaránt élnek, békítően dolgoz és viszálykeltő indulatok feszülnek egymásnak. Az összezártság, az elszigeteltség is gyakran eltorzítja a jellemeket, viszont segít megőrizni azonosságukat.

A munka szépsége és görnyesztő hatása, a szerelem lelki harmóniája és erkölcsi mélységbe rántó kísértése végigvonul a csekély számú közösség életén, a falu lakói valamennyien ismerik egymás tetteit, szándékait, titok nem marad titokban. Nagyszerű és hitvány jellemek élnek egymás mellett és egymás ellen, de gyakran egyazon testen és lelken belül is.

A hit, a vallás napi természetességgel fonja át a kis lengyel falu életét. Munkájukban, lakásuk berendezésében, napirendjükben, sőt szóhasználatukban is folyamatosan és evidenciaként élnek az istenhit fogalmai, az egyházi ünnepek értelmezése, a liturgia kifejezései (pl.: „egy miatyánknyi idő telt el”). Ünnepeik – akár a vallási, akár a családi, vagy a természet nyújtotta alkalmak – szokások, babonák ébrentartására, a viselet féltett darabjainak a bemutatására, táncaik eltáncolására alkalmasak, a munkát könnyebbé, a lelket vidámbbá teszik. Az ünnepeken kívül

fontos szerepet kapnak a vásárok, a jószág piacra hajtása, az adás-vétel, más megközelítésben: az utazás, a világlátás, a hírek „beszerzése” és továbbítása. Ne feledjük: jószerével az írásbeliség előtti állapotot tükröz a parasztok mazuri világa, az olvasás legfeljebb az imakönyv „öreg betűit” képes meghódítani. Ha valaki levelet kap (például a katonafiútól), akkor a kocsmá zsidó bérlője olvassa el a címzett számára a levelet – szívességből, de nem ingyen. A zsidó amúgy is nagy úr, ő méri a vodkát (mindenkinek, mindig), gyakran hitelre, ami a lipceiek legtöbbjé számára előbb-utóbb anyagi lekötelezettséget jelent. De ő szerez be bizonyos „városi” árucikkeket, ő közvetít üzleteket, ebből fakadó haszna szálla is lesz a falusiak szemében. A kereskedő, a kistőkés vállalkozó, a hitelező tevékenysége óhatatlanul azonosul a zsidó személyével, ami idővel látens ellenszenvet és bizalmatlanságot von maga után.

A falu élete szoros kapcsolatban van a földdel, de inkább magával a természettel, valójában a természet folyamatos megújulása és megpihenése szabályozza a munkarendet, alakítja a környezetet, egyúttal hat az emberi kedélyre, az érzelmekre. Reymont regénye bizonyosan a legérzékenyebb és leggazdagabb természetleírások egyike az európai irodalomban. Tablóí, allegóriái befonják a mindennapokat, a növények, állatok, természeti jelenségek és változások tobzódni kezdenek a könyv lapjain. Színek, szagok, hangulatok érzékletes leírásai sorakoznak a cselekmény valamennyi elemében, a négy rész bevezetéseiben pedig az évszakok páratlanul szép és emlékeztető képeit olvashatjuk. Nem az a panteizmus ez, amelyik a XVIII. században filozófiai kibújást jelentett a tételes istenhit alól (már szinte eretnokséget), nem is valamiféle relativista egybemosása a látványoknak és az érzéseknek (ahogy azt a városi ember elképzeleli), hanem az élővilág egységének és egyetemességének a boldog felismerése, amelybe az ember és munkája, a világ közeledő és távolodó jelenségei dinamikusan és harmonikusan megférnek egymással.

A Boryna családban elkövetődik egy ősbűn: az idősödő nagygazda újra nősül, és elveszi azt a lányt, akit fia is szeret (meg még a faluban sokan). A nemzedékek szembekerülnek egymással, a birtok prédálódik - Boryna az új feleségre irat egy birtokrészt, fiát viszont kikergeti házából és szeretetéből. A konfliktusok kitörnek és lezajlanak, az előregedő nemzedék kihal, az ifjabb öntudatosodik, az esztendő végére – némiképp megváltozott nevekkkel – ugyanolyan emberi és családi viszonylatok alakulnak ki, mint egy évvel korábban volt. A falu – kinnal ugyan -, de képes megújulni, a munka, a szerelem (vagyis az élet) a maga törvényei szerint folytatódik. A falu összetartó ereje fennmarad, az erkölcs (vagy inkább: a szokásrend) mintha győzedelmeskednék, - amiként az esztendő is visszatér önmaga törvényei szerint.

Arról a (nem elhanyagolható) történelmi körülményről, hogy önálló Lengyelország ekkor nem létezik, illetve az orosz cári birodalom egyik tartománya már

évszázadok óta, meg-megrázzák felkelések, amelyeket kegyetlenül vérbe fojtanak, és csak emléküik marad fenn, az állam hivatalos nyelve az orosz, írása a cirill, - minderről csak érintőlegesen esik szó. Az írástudatlan faluba iskolát akar telepíteni a hatóság, orosz nyelvvel és tanárral, a lipceiek nem kérnek ilyen iskolából, de az iskola sorsa végül is nem a regény keretein belül oldódik meg. Reymont Varsóban élt, dolgozott és írta regényét, amely akkoriban a cári kormányzóságok egyike volt. Regényének első két része már elkészült, amikor lezajlott az első szocialista forradalom (1905), ennek hatása csak nagyon áttételesen szüremkedett be a regénybe. A cselekmény csúcspontja, amikor a parasztok fegyverrel szállnak szembe a földesúr csatlósaival, akik a községi erdő kivágásába kezdenek. Vér folyik, az idős Boryna súlyosan megsebesül, a fia – a falu majd' minden férfitájával együtt – börtönbe kerül. Innentől kezdve a család és a falu női veszik át a szerepet a munkában, a regényben.

Reymont világszemléletéről, alkotói módszeréről kilencven éve tart a vita, hogy realista, naturalista-e, vagy a romantika megújítója. Némiképp mindhárom megközelítésnek van alapja, mindhárom szemlélet érdemi részt kap a regényben. A falu társadalmi feszültségei, emberközi kapcsolatai a paraszti élet hiteles realitásain alapulnak, a jellemek a maguk érdes és gyakran bántó (máskor gyönyörű) egyéniségében mutatkoznak meg, az ünnepek, a természet és az érzelmek szabad folyást kapnak a regényben.

Az európai irodalmi közvélemény egyértelmű elismeréssel, sőt rajongással fogadta Reymont *Parasztok*-ját. Egy Európa peremvidékén, egy nemzedékkel korábban élő, túlhaladottnak érzett társadalmi formációban olyan emberi közösségről, érzelmi hitelességű embercsoportról adott hírt, amely értékek sorát mutatta fel, és őrizte meg a polgárosodásban meghasonlott kontinens nyugati része számára. A két háború közötti magyar író és kritikus, Szerb Antal leplezetlen rajongással minősíti Reymont regényét: „utólérhetetlen egyetemessége teszi nemzetek fölötti, közös irodalmi értéké”.

A szocialista irodalomtörténet írás (a lengyel is, a magyar is, és bizonyosan a „tábor” többi országáé is) nem tudott mit kezdeni a *Parasztok*-kal. Erényeit és hibáit patikamérlegre tette, de ez a mérleg sehogy sem akart működni. A mű megítélésében folyamatos, megoldhatatlan zavart okozott egy sor ideológiai probléma. Csak jelzésszerűen: a mazuri lengyel parasztok nem voltak a szó szocialista értelmében „szegényparasztok”, saját kisbirtokkal rendelkező gazdák voltak, földhöz értők és munkához szokottak, akik a földnélküli zsellért nem becsülték sokra, legfeljebb béresként alkalmazták, lakodalomra-ünnepre nem hívták meg őket a házukba. A regényben lipcei zsellér nem szerepel.

A földesúrral szembeszállnak, amint törvénysértést éreznek, de magával a nagybirtok létével nem állnak osztályharcos ellentétben. Maguk is földet akarnak vásá-

rolni, módjuk és pénzük is van rá helyel-közzel, sőt még a földesúr is támogatja valamelyest ezt a törekvést, ha nem is egészen jószántából, – mindez a szemlélet és sugallat vállalhatatlan vakságnak minősült a rövid XX. század téveszes-kolhozos évtizedeiben.

Továbbá nincs szó a regényben munkásosztályról, osztályharcról, a fennálló hatalom erőszakos megdöntéséről, – ilyesmire még 1905 után, a sikertelen proletár-felkelést követően sem buzdított művében Reymont. Egyetlen proletár szereplő, pláne államellenes szervezkedés, párthoz kötődés sem szerepel a műben, amint hogy kivándorlás vagy az orosz nyelvbe-kultúrába asszimilálódás sem. Reymont a lengyel nép-nemzet fennmaradásának a zálogát a paraszti életforma és világszemlélet, a magántulajdonú földbirtok, a kemény munka, az összetartó család és az istenhit alapján álló erkölcsi magatartás megőrzésében és természetes vállalásában látja. Mindez így nyilvánvalóan „nem fért bele” a szocialista ideológiába, istenhite és természetszeretete nem illeszkedhetett a szocialista realizmus diktált normái közé. Mindehhez járult – kimondva, kimondatlanul – a (lengyel) nemzeti nyelv és nemzeti szokásrend (még ha kevésbé is a kultúra) megőrzése, az államhatalmat jelentő orosz hatás figyelmen kívül hagyása, ha nem is szándékolt szembefordulás vele. Reymont *Parasztok*-jának művészi és morális értékei, gazdag és sokszínű világa mintha sikerrel élte volna át az elmúlt kilencven évet.

Bárdos Bódi László

Tizennyolc haiku

Feleségemnek, Masának

I.

tengerbe hullik
áldott terhével a Nap
fénye kicsobban

II.

aszott szempillák
vergődő szárnycsapása
késik az alkony

III.

meztépett ágak
falevél érintése
könnye kicsordul

IV.

szembogarában
hulló csillagok íve
égő áldozat

V.

szökik a Hold már
harmatos fűben sarló
csorgatja vérét

VI.

bársonyos moha
ágyon nyugszik a völgyben
Bartók zenéje

VII.

megvakult tükör
nedves csendben fuldoklik
a tiszta szoba

VIII.

villámlik az ég
bogár kitinpáncélja
roppan kő alatt

IX.

sziklák árnyéka
csobban tó ezüstjébe
homlokon vízcsepp

X.

vágyakozik már
rozsdás völgy öle tárul
szemhéja rebben

XI.

taposó akna
fölött érett gyümölcsön
darazsak raja

XII.

vézna templomok
injekciós fecskendők
az ég peremén

XIII.

megrepedt harang
a felmálházott csendben
szemlesütöde

XIV.

madárijesztő
korhadt diófa ágán
elázott díszlet

XV.

*hidat mos a víz
bevérzett völgyek ölén
önelveszejtők*

XVI.

szentjánosbogár
körött lebegő galamb
sötét a mennybolt

XVII.

az égen őrtűz
szögesdrót a jászolban
töviskorona

XVIII.

szentül le a Nap
zárwatermők imája
éjjeli menedék

Kürti László

falubolondja

gyerekkorom óta rejtegettem, eleinte magam elől, öntudatlanul, később mások előtt kezdtem el szégyellni. pedig az ilyesmin titkokban gyönyörködni, csöndesen borzongani kell. mikor a létezés fogad be a saját intimitásaidba, már nem érdemes az általánosba, a neveltetés biztonságába, morális szabályok szemfedői mögé vakulni. jobb odabízni magad szervi történéseidre. aki elfojtja érzéki létezését, az kizárólag csak az eszére marad. rég eluntam az eszemet. vagyis annyiban mégiscsak kedvelem, hogy van kurázsija bármikor cserben hagyni, ösztönös önmagának átengedni. olyankor hagyom, próbálgassa magát kiigazodni érzékszerveken, áthallgatni fül-, szem-, szívügyeimre.

ha a legtriviálisabb kérdésekre sem ismerem a válaszokat vagy minimum komoly fejtörést okoznak, akkor érzem csak valódi súlyomat. látható nyomokat hagyok a világban. de ügyelek, fontossá mégse válnak, ma sem. a hangos mondatokat másokra bízom. levegőt csak súlytalan logikák idején veszek.

a szégyennek nincsen szaga. hője van, ragyogása. szemérmességtől szűziesebb, izgatóbb dolog a büntudat. aki megsérti a szent tabukat, azt kirekeszti a tág, szűk környezete. de mégsem veti meg, nem undorodik el tőle, egyszerűen tabuvá teszi meg őt is. megszólíthatatlan, érinthetetlen fenséggé. félelmetes dolog a beavatottság: falubolondja szerep. összekacsintással, fülbesúgással terjed, mint valami félelmes kór.

a tabu nevét csak többé nem kimondani! csak nem hívni meg ebédre, ünnepekre! a tabunak nincs családja. barátja. társas összejövetelei. magánya van és keserű belátása. test és érzélem határsértései, kedvenc halálneme. fertőzőbetegsége, meg túl korán kapott halálos sebe van. eleven cigányléte. magyar emlékezete. magyar szülei, még magyarabb nagyszülei. vagy éppen román. sváb. ukrán. lengyel. horvát. azerbajdzsán akárkijei. a kitagadásból nincs visszaút, nincs ellenvarázsige. valami olyasmi ez, mint: „takarodj el a házamból!” a szavak fehér alapon, fekete hazugságok. tabuvá szentesültem, mozdíthatatlanul. nem tudom még, mit jelent az érinthetetlenségem. próbálom újraélni, idézni, de amin egyszer átestem, már nem tud többé pofára ejteni. megérinteni. hűtlenségem lett mára a legnagyobb szégyenem: volt elég erőm elfelejteni nevemet, címemet, vezérlő- és irányítószámaimat. elejtett pillanataimban emlékeztess: többé nem, már nem borulhatunk egymás elé, nem imádkozhatunk egymásért büntetlenül.

készülődés

arra lettem figyelmes, hogy részletesen újramagyarázza a mosógép, kávéfőző, itthoni készülékek működését. és ne igyam a fagyos vizet. legyenek titkaim, néhány legalább. hűvös legyenek, mint ásványvizek természetes ciszternái vagy mint a bűvópatakok. sérthetetlen és látszólag minden önmagán túlmutatóval szemben érdektelen. a gyermekünket a legjobb belátásom szerint és szellemileg úgy vezéreljem, hogy csak áldásként ismerje a létezést. az élet, általam figyelmen kívül hagyott szokásait, biztonsági működését, komolyan tartsam eztán szem előtt.

ekkor még, látszólag, nem ijedtem meg komolyan, de azért késszúrásként idézte vissza azokat az időket, mikor a betegsége után–, még a kemoterápiás kezelés és a sugár alatt kezdett felkészíteni: beavatott a háztartásunk, életünk, számomra láthatatlan, de minimum járhatatlannak tűnő gyakorlataiba, titkokat bízva rám: „a mosogatógépbe itt kell a só adagolni.” tengervíz mossa az ember lábát ilyen jóleső gondossággal. lassan, de alapos következetességgel készítget fel valami testen túlnyúló fájdalomra. búcsúzkodik. szelíd hullámokban: ma ez legalább a hatodik ilyen különös mondata. tudja, hogy bele fogok rokkanni. a fájdalmakat, akár a mondatait, halálos nyugalommal, fenyegetés nélkül készíti, vezeti elő:

„ne tarts szeretőket, de majd olyan nőt válassz, aki nem csak túlszeretni tud téged, de igazán jól szeretni túl.”

„a virágokat, pláne, amit a rákom után, gyógyulásomra vettél nekem, a túlélőt (zammia culcas), akkor is locsold, ha úgy érzed, minden hiábavaló, ha úgy tűnik, épp a mindennek van vége, amikor már nem vagyok itt.”

én mindmáig úgy tudtam, hogy soha nem hagyna el. senkiért. önmagáért pláne nem. arca kínai porcelán, ölelése egyre anyaiabb, egyre távolibb, egyre homályosabb, de leginkább egyre törékenyebb.

Balla András

A látogatás

A frankfurti repülőtér csupaüveg folyosóján hangtalanul siklott a kis elektromos kocs. Irma néni kézitáskáját szorongatva kuporgott a vezető melletti ülésen. Egy barátságos kinézetű kék egyenruhás férfi irányította a fűрге járművet, ügyesen kerülgetve az utasok népes csapatát.

Irma néni úgy érezte, minden tekintet megállapodik rajta, és az emberek próbálják kitalálni, miért részesül ebben a különleges bánásmódban. Mivel köztudott, hogy a mozgássérülteknek vagy az önállóan utazni képtelen személyeknek jár ez a szolgáltatás, Irma néni számára ez a kocs ahhoz a szekérhez kezdett hasonlítani, melyen a megbélyegzett bűnösöket szállították a városi főtérrre, valamikor a középkorban. Most szívesebben vette volna, ha lábán gipszkötés hirdeti, hogy segítségre szorul. De így maradt a szégyen, hogy képtelen az anyanyelvén kívül más nyelven megszólalni, tehát gondozást igényel, mint afféle magatehetetlen. Táskáját féltőn a mellére szorította, mintha legalábbis tolvajoktól félné. Valójában, a kabáthajtókán diszjelgő feliratot igyekezett eltakarni, mely a személyzetet informálta arról, hogy melyik géphez kell szállítani.

Már a lányára sem tudott jó szívvel gondolni.

– Kanadáig szaladt, hogy meg tudjon élni – gondolta keserűen. – Más bezzeg ott-hon is boldogul! De ez mindig olyan élhetetlen volt, azzal a hebehurgya urával. Most aztán kikötöttek a világ másik végén. Azt hiszik, ha küldenek nekem egy repülőjegyet, akkor már el is hiszem, hogy jól megy nekik!

Irma néni számára végtelen hosszúnak tűnt a reptéri várakozás, majd a repülőút. Ha a stewardess közeledett felé, már szívdobogást kapott a rá váró megpróbáltatásoktól. A légikisasszony kérdéseire taláalomra bölintgatott igent vagy nemet, így aztán idő előtt elvitték a tálat előle, és míg mások vígan repetáztak az üdítő italokból, az ő előre nyújtott műanyag poharát gondolkodás nélkül begyűjtötte a személyzet.

Az éhségtől és szomjúságtól gyötörve, nem is kísérletezett az alvással. Lábai dagadni kezdtek a több órás ücsörgéstől. A tévéken vetített film értelmetlen képek sorozatára esett szét a kíséző szöveg nélkül. Meg sem próbálta a fejhallgató használatát, tudta, nem segít helyzetén, ha az angol vagy a francia változatot hallgatja.

A fáradtság ólmossá nehezítette végtagjait. Feje megfájdult az egyenletes motorzúgástól. Igaz, a gép többi utasa sem volt jobb állapotban. Amikor végre kanadai földre ért, már alig vonszolta magát. A vámtisztéket azonban nem hatotta meg az érkezők állapota. Előbb az útlevelét vizsgálták át kínos lassúsággal, majd a csomagjaiban kezdett turkálni egy kreolbőrű egyenruhás. Hosszasan mustrálta a cseresznyepálinkás üveget, majd néhány érthetetlen mondatot hallatott, míg visszacsúsztatta a táskába.

Most a rúd téliszalámit és a hatalmas csülköt emelte a magasba, és indulatos szavak kíséretében egy fekete műanyag zsákba gyömösölte az elkobzott javakat.

Irma néni alig tudta felfogni, hogy ezek a mozdulatok azt jelentik, elbúcsuzhat az ajándéknak szánt élelemtől, amit drága pénzen vásárolt.

– Jaj, hogy a Jóisten ne verje meg magát, képes kidobni azt a drága húst?! – szakadt ki Irma néniből a kiáltás, de aztán vissza is hőkölt saját bátorságától. Az otthon leélt évtizedek megtanították az egyenruha tisztelőre.

– Ajándék, ferstéhen, ajándék, érti?! – magyarázott kézzel lábbal a férfinak, de a vámos egykedvűen szemezett vele.

Irma néni megalázottan tolta bőröndjét a kijáráshoz és könnyein át próbálta felfedezni hozzátartozóit a várakozó tömegben.

– Anyu! Anyu! – sikoltotta egy hang. Megpillantotta Katit, aki nemcsak magasba emelt karokkal integetett, de aprókat ugrált is, hogy jobban észre vétesse magát.

Lánya áttört a tömegen és szaladt felé. Irma néni fájdalommal állapította meg, hogy az idegenben töltött hat év milyen nyomokat vésett gyermeke arcára.

– Katikám, milyen jól nézel ki! – hadarta, mint egy leckét.

– Te sem panaszkodhatsz anyukám! – válaszolta Kati, de mintha az ő hangjában sem lett volna több meggyőződés.

Balásznak is jutott egy kissé kimértebb ölelés és máris visszazökkent a viszontlátás örömeiből az előbbi fájdalomba. Gyorsan elpanaszolta kálváriáját a fiataloknak, abban a reményben, hogy ők tán tudnak tenni valamit a hús megmentéséért. Lánya azonban korholni kezdte:

– Anyu, hát nem megirtuk, ne hozzál semmi ilyesmit, mert nem engedik be a hátra! Ezek itt nagyon szigorúak az ilyesmivel!

– Ne is törődjön vele mama, itt Torontóban legalább fél tucat üzlet van, ahol szalámit lehet kapni! – Balázs kijelentése inkább hencegésnek, mint vigasztalásnak tűnt.

Irma néni a meg nem értettek mártírságával vette tudomásul, hogy családja nem osztózik gyászában. Nem is volt hajlandó az anyósülésre ülni, pedig Balázs nagyon biztatta, hogy onnan sokkal jobban látható a kivilágított esti belváros.

Ehelyett, a hátsó ülésen elfészelve, belekezdett az egyik otthoni rokon kórházi kálváriájába és az elbeszélés remek alibinek bizonyult, hogy ne vegyen tudomást a sorra feltűnő nevezetességekről.

Hamarosan megérkeztek ahhoz a kertvárosi részhez, amely otthon adott a házaspárnak. A fiatalok büszkén vezették körbe a mamát a kétszintes családi ház helyiségein, de a látottak nem váltottak ki reakciót Irma néniből. Végül azért megszólalt:

– Az utcánkban a Faragóék most fejezték be a családi házukat. Azt látnátok!

– De anyu! Nekünk csak hat évünk volt arra, hogy ezt megteremtsük! – mutatott körbe Kati a tisztességesen berendezett otthonon. Azt nem is kívánta tudatni az anyjával, hogy még javában nyögik a részleteket.

– Milyen hat év?! Negyven éves vagy, negyven évéd volt arra, hogy eljuss idáig! – emelte fel a hangját a mama.

Katiban rosszízű otthoni veszekedések emlékei kavarodtak fel. Balázs próbálta menteni a helyzetet azzal, hogy az ismerősökről kérdezősködött.

Irma néni végre ágyba került. Azt hitte, napokat fog átaludni a fáradságtól, de éjjel kettőkor már az órát nézte. Azt számolgatta magában, hogy otthon ilyenkor már a piacot járja. Lánya felkészítette ugyan az időeltolódás veszélyeire, de ő inkább a korának tudta be, hogy ennyire képtelen alkalmazkodni.

– Hiába, hatvan felett már ne nagyon ugráljon az ember! – sóhajtotta.

Másnap programok tucatjai várták a vendéget. A fiatalok nem akartak csatát veszteni, minden igyekezetük arra irányult, hogy a mamából kicsikarjanak egy elismerő szót, valami dicséretet, hogy igen, itt azért egészen más...

Kati tudta, a múzeumokkal nem nagy sikere lenne, ezért a pompás Bay áruházat szemelte ki egy kis sétára. A hatalmas méretek és az izléseken összehúzózott áruk mindig azt az illúziót keltették Katiban, hogy itt mentesülhet a majd mindenütt jelenlévő ázsiai kacatoktól. Az évszázados múlttal rendelkező társaság már akkor jelen volt Kanada történelmében, amikor még csak a szőrmekereskedelem merítette ki a kereskedők tevékenységét. Most büszkén mutatott körbe az áruház női ruha osztályán. A fojtogató árúbőséget csak az enyhítette, hogy rend és tisztaság fogadta a vásárlókat.

Irma néni tett néhány lépést a női holmik világában, majd karba tett kézzel, várakozva tekintett lányára.

– Mi van anyu?! Nem akarsz körülnézni? – biztatta Kati.

– Mit báméskodjak?! Azt hiszed, nem voltam még áruházban?! Jönnetek el egyszer a Pólus Centerbe, azt hiszem lenne min csodálkozni! – dacoskodott.

– De azért ez mégis más! – erősködött Kati. – Gyere nézz körül, hátha találunk valamit, ami megtetszik neked!

– Megvan nekem mindenem! Minek költenél rám? Hogy ezeknek a pénztárcáját hízlald?!

Kati vett két méregdrága ruhát az anyjának, amiket az csak hosszas könyörgés után fogadott el. Kati korábban örömet és elégedettséget érzett egy-egy sikeres vásárlás alkalmával. Most csak a veszteség elismerése maradt. Anyja durcás gyerekként fogadta a ruhanemüket, Kati pedig úgy adta át a kis csomagot, mint egy engesztelő ajándékot el nem követett bűneiért.

Délután a hatalmas panoráma mozit vették célba. A futballpálya méretű vetítővászon abban a hitben ringatja a nézőt, hogy részese a filmen játszódó eseményeknek. Nem csoda, hiszen az egész látómezőt uralja a kép.

Kati és Balázs belefeledkezve gyönyörködik a tűzhányók világát bemutató fantasztikus képsorokban. Valóban olyan érzés, mintha ők is a fortyogó kráter szélén állnának a dübörgő, kitörni készülő mélyvörös lávát figyelve. Majd Kati pillantása az anyjára téved. Irma néni kabátjába temetett arccal utasítja el a látnivalókat.

– Mi van anyu?! Nem érdekel? – csodálkozik rá Kati.

– Fel kéne akasztani azt is, aki kitalálta! Egészen elszédül itt az ember! – háborog Irma néni.

Irma az elkövetkező napokban kéjes örömmel kritizálja a látnivalókat. De házon belül sem adja alább.

– Az étel ehetetlen – állítja.

Hiába bizonygatja a lánya, hogy nem változtatott a főzési szokásain.

– Akkor meg a krumpli más ízű, mint otthon! – sóhajt Irma néni.

A fiatalok nem adják fel. Kicsit már a csodában reménykednek, hogy tán valami mégis elismerésre készíti a mamát. Hiszen van még egy ütőkártyájuk. A Niagara vizesés.

Másnap már száguldanak is a nevezetes célpont felé.

Annyira kimélni akarják a mamát, hogy a kanadai méretekkel neveltséges távolság ellenére, beiktatnak egy éjszakai pihenőt. Kati félve pillant Balázusra, amikor közlik a négycsillagos szállodában a szoba árát: 190 dollár. Tudja, sokáig nyomot hogy majd hitelkártyáikon ez a vizit. Persze két szobát vesznek ki, hogy Irma néni zavartalanul pihenessen.

Reggel Kati álmosan átcoszog anyjához, hogy reggelizni hívja. A mama felöltözve kuporodik az ágyteritőn, csak a cipőjét vette le. Kati megdöbbenése határtalan.

– Anyu, te így aludtál, felöltözve?

– Hát csak nem fekszem be egy ilyen ágyba?! Ki tudja, miféle népek aludtak benne!

Kati megpróbálja visszatartani kitörni készülő indulatait, hiszen ma van a nagy nap, ma láthatják a világcsodát.

A helyszínen kavarog a tömeg, mintha mindenki a mai napra iktatta volna be a nevezetesség megtekintését. Balázs kedélyeskedve ismerteti Irma nénivel a vizesés útikalauzokban olvasható adatait.

– Már 1600-ban írtak erről a vizesésről, ami 49 méter magas itt, a kanadai oldalon. Ez a Horseshoe falls, vagyis a Lópatkó zuhatag. De helyesebb lenne, ha lócipőnek fordítanám. Az amerikai oldalon három méterrel magasabb a vizesés. Amerikában minden nagyobb! – heherészik Balázs, a testes férfiakra jellemző jó kedéllyel.

Irma néni felkaptat a korlátig, de a vizpárában szikrázó, dübörgő áradatra alig vet egy pillantást. Majd unottan elfordul, mozdulataiból nyilvánvaló, alig várja, hogy induljanak már. Ez már Balázsnak is sok!

– Mama, tudja, hogy hány millió ember van Magyarországon, aki a rohadt életben nem láthatja ezt a világcsodát?!

– Fiam, nekem elég volt az a vizesés is, amit a Bükkben láttam! Víz, víz! – zárja le az ügyet Irma néni.

Este már újra otthon vannak, a vendéglátóknak eszébe sem jut, hogy újabb szállodával kísérletezzenek. Kettesben maradva természetesen a mama viselkedése a téma. Még leginkább Balázs az, aki megpróbál mentséget találni erre a magatartásra.

– Már jó pár éve, hogy láttam otthon egy tévéműsort, amiben pont egy ilyen anyós-ról volt szó. Popper Péter pszichológus volt a műsorvezető.

Balázs itt eljátszik egy kicsit ezzel a névvel és foglalkozással.

– Popper Péter pszichológus. Ez olyan, mint a Szaszovszki Szilárd szájszébész! Hogy örülne ennek Babits Mihály! Ez olyan alliteráció, vagy anagramma, vagy hogy is hívják...

Kati sürgetően félbeszakítja:

– Mit kezdte el mondani?!

– Ja, szóval bemutatnak egy esetet, mikor az anyós szabályosan tönkretette a karcsony estét és tudod miért? Mert nem volt számára ismerős a békés, szeretetteljes hangulat. Azért provokált veszekedést, mert abban a közegben viszont otthon érezte magát. Érted?! Ezt a légmentes kapta az élettől, ebben nevelkedett, neki ez a természetes. Emlékszel, szegény apáddal is mennyit veszekedt?! Idegen neki az, hogy jó hangulat legyen, hogy hálás legyen valamiért, pláne, hogy megköszönjön valamit!

– És mit javasolt a pszichológus, hogyan kell megoldani egy ilyen helyzetet? – érdeklődött Kati.

– Arra már nem emlékszem. – vallotta be Balázs.

Elérkezik a búcsú napja. A mama a horpadt kis koffere helyett két tömött bőrönddel indul haza. Egyesült erővel préselik össze a bőrönd tartalmát, hogy végre zárható legyen. Irma néni két szusszanás között megszólal:

– Lányom, ehelyett a sok szar helyett vehettél volna nekem egy brillgyűrűt!

Katinak nem sikeredik túl fájdalmasra a búcsú. Azért mégis a könnyeit törölgeti, amikor a hatalmas gép a levegőbe emelkedik.

Otthon, a csepeli kertváros kis utcájában, szájról-szájra jár a hír, hogy megérkezett Irma néni.

Füzesi néni minden unokája itt szorong most a cseppnyi konyhában, hogy a világutazót hallgassa.

– Hogy tetszett Kanada, Irma néni? – kérdi Péter.

– Jaj, gyerekeim, hát az meseszép! Olyan csodálatos helyeken jártam, hogy el se tudnám sorolni!

– És mi tetszett a legjobban? – kíváncsiskodik Ildikó.

– Gyerekek, a Niagara vizesést nem fogom elfelejteni míg élek!

Az apróságoknak egyelőre elég ennyi, máris szaladnak játszani. Füzesi néni kettesben marad Irma nénival.

– Hát aztán tényleg olyan szép hely az a Kanada? – faggatja a szomszédasszony.

– Nem mondom Arankám, tényleg gyönyörű! De azért jobban örültem volna, ha inkább elküldte volna nekem a lányom a repülőjegy árát. – összegzi Irma néni.

Csáky Károly

Fiunk halálára

Elvetted
magadat tő-
lünk,
de a halál
újra össze-
kötött téged
velünk,
minket
veled.

Egyé-
válnak
élők
és holtak,
s lesz
jelen helyett
múlt és jövő, ő,
mely csak ível egyre
földtől a mennyig,
a hideg januári éjszakától
Máriánk virágos májusán át
az örökké való-
Ságig,
hol újra felragyog
lelked gyermeki
tisztá-
sága.

Valóság és látomás

Akkor
még közel voltak
a partok,
s kicsike kerti lakot emeltünk
a felgöngyölt
kövek fölé,
miközben az Isten is
áldását adta ránk;
körbejárt minket,
mert tiszta lelkünkben
megláttuk egymást.

Most
egyedül maradtam
az öreg házikó
árnyékában.
Foszlanak a préselt falak,
korhad a
deszka,
szárad a
fa,
csak a
madárdal lesz
egyre hangosabb,
hogyan betöltse
köztünk az űrt
meg a távolságokat.

Aztán
ket-
ten
képzeltek utakat
álmodunk
égi és földi mezők
közé
az Úr angyalainak.

Vízözön után

S jönnek újra
meg újra
felém
Ararátjukkal,
Hórébbal
és Táborral
Istennek
szent hegyei
teli titokkal,
rejtéllyel,
lélek-
nek
üdvével.

A hegyek
egyre
nőnek
sivatag közepén,
tengernek
partján,
alján
az égnek.

Lent árnyék
meg homály
s a túlpart
ködfátyla.

Fent fényesség,
bárkák szigete,
kikötők reménye,
Úrnak parancsolata,
lépcsőfoka
Mennyek országának.

Nóra

(A harmadik unokának)

Kicsiny fejecskéd
a világ fölé emelnéd
las-
san,
hogy figyelmes
lénye legyél
a Teremtés-
nek,
megszemélyesüljön
benned a kozmosz,
értelem ragyogja be
egyre gazdagabb
jelképrendszered.

Arcod még duzzadó
bimbó,
de mosolyod már
kinyílt rózsa,
örömmek
kelyhe,
mit nem árnyékol
gond és fájdalom,
csak ragyogtat
remény és nyugalom,
s árasztja illatát
az ártatlan-
ságnak.

Van remény

Nincs már meleg
az éjszaka fészkeben,
fekete madarai az Úrnak
kiszálltak belőle.
Csillagszemük
az ég boltozatján
fényesedik,
könnyeik helyett
a hajnal hullat harmatot
a tájra.

Halkan kilép
ködfátylából
a reggel;
gyöngyöt rajzol
ezüstös dérből
fonnyadt fűszálakra
a nap,
s mi hisszük:
bennünk is felkel még
a holnap.

Esti kép

Az ég palástján
tenyerel
az est.
Kopott foszlányok
alól,
mint ragyogó
gombok,
kihullanak
a csillagok.

Egy sóhaj lett
az éjszaka,
s egymáshoz
simul las-
san
Istennek ál-
ma,
földnek hallga-
tása.

H. Barbócz Ildikó

Pityu meg a szekér

Pityut a kórházban mindenki ismeri. Sőt azon kívül is. Aki még nem, az akaratlanul előbb-utóbb találkozik vele. Különös ismertetőjegye az elől cipzáras piros pulóver, a fehér nadrág és a szemüveg. És a legfontosabb: soha nem jár egyedül. Velem is sétált a folyosón, miután felsegítette a köpenyemet, és átkísért egy másik osztályra, egy vizsgálóba.

A nevét akkor tudtam meg, amikor utánakiáltottak a hosszú folyosón. És ez többször is megesett vele. Igen fontos ember. Soha nem a jelzett időpontban bukkan fel, sokszor órákat késett, egész délelőttöket, mindig úton volt valahol. Volt úgy, hogy felénk se nézett, aztán egyszer csak beállított a mi kórtermünkbe is. A mellettem fekvő Margit néni nézett, és diadalmasan bejelentette: Megjött a szekér! Ennél örömtelibb mondatot már régen hallottunk, Margit néni szeme is felcsillant, mert a szó rögtön az erdőtelki utcájukat juttathatta eszébe. A zokniját még reggeli után nehézkesen felhúzta, hogy időben kész legyen. Így várakozott. És most eljött érte ez a szekér, mindjárt frissesség is vegyült a lassú kászálódásba, de Pityu türelmes volt. Megszokta. Kivárta, míg Margit néni beül a kórházi tolószékbe, hogy vizsgálatra vigye.

És tolt a Pityu nemcsak Margit nénit, hanem az arra a sorsra jutó betegeket, zöld keretes ajtókon ki s be, átjárókon zakkant a szék, gurult a folyosók végtelen zöld szalagján. Aztán a nehézkesebb, szélesebb ágyakat lavírozta a sétáló betegek, a siető orvosok, a tüsténkedő ápolónők között, olykor nekiütve az amúgy is omló falnak, feltépett ajtókeretnek számolatlanul. És számolatlanul a kilométereket is, 100 km-t is egy nap talán. A kilométerről az utazás juthat az eszünkbe, távoli, pihentető, örökkön izgalmas tengerhez vezető utazásoké vagy romantikus városkák girbegörbe utcáin való barangolásoké. De micsoda utazás ez! Ablaktalan folyosókon, az alagsorban, áporodott levegőjű szobák között, boldogtalanul és gondolatlanul, már-már gépiesen, becsukott szemmel is akár, betegségtudattal élve.

És Pityunak mikor adatik meg kilépni ebből a monotóniából, a végtelen bolyongásból, a bezártságból, a napfénytelen időből? Napról napra egyre fásultabban, karikás szemmel néz ki a szemüvegéből, de azért fáradhatatlanul tolja a szekeret, a maga szekerét, mert ez a munkája, feladatul ezt kapta a sorstól. Ő még elábrándozhat piros pulóverében, de sokan vannak, akiknek ezen a szekéren ez az utolsó, a végső utazásuk.

Benke László

Anyám és apám fényképe alá

Önérzet, szellem, tisztaság,
szépség sugárzó diadala,
mértéke a becsület maga.
Sehol sincs őhozzá fogható.
Ő a világon a legdrágább anya.

Felette emberarcú apám.
„Hetvenhét évig szerettelek.
De jó, hogy megjöttél, mama!”
„Örök szerelmem, papa!
De jó, hogy megtalállak itt!”

El-elzsibbad szívemben a vágy,
hogy már övelük legyek.
És eltűnik arcomról a sár,
ha ők megérintenek.

A láthatatlan láthatóhoz

A láthatatlan láthatót
te valóban szemmel láthatóvá tetted.
Erős vagy, és nem vagy kiszolgáltatott
változó testedben, örök lelkedben.

Hol szépségek és jóságok mögé
rejtőzködsz, fénybe és virágba,
majd a mulandóság csendes örömét
öltöd magadra lombos őszi fákban,

azután lassan vetkőzve a halál
fehér álarcát emeled magad elé,
el-elcsillogsz a végtelen hóban,
el-elvakul szemem természeted lényegén,

s hiszem, te vagy egyedül tisztánlátó,
én pedig mindenütt téged látlak,
szívemet lassan kitárom előtted,
mert jó itt lenni és jó hinni,
hogy ennél is jobb lesz ott nálad.

Az Isten hallgatott

A bácskai magyar mezőn
mikor az ember öldökölt,
az Isten hallgatott,
pedig ő minden nyelven
értette hogy:

„Tüskés drótokkal a magyarokat
szénaboglyákhoz kötözöd,
minden boglyához körös-körül
magyarokat kötözöl.
S meggyújtod,
hadd égjenek,
lobogjanak,
gyorsabban fogyjanak
a szénaboglyás magyarok.”

És lobogtunk, égtünk
s az Isten hallgatott.
Hallgatta, hogy a teljes
égre égő testűek és lelkűek
között anyánk, az ő anyja is
magyarul jajgatott.

Talán virág, talán növény,
szálló porszem lehettem ott
a „jelöletlen tömegsírokon”,
mikor az Isten világra hozott.

Holdtölte a kertemben

Velem egy elképzelt alak van
nem tudom hányféle alakban.
Innen a ház végéből nézve
este a cseresznyefa lombja
fölmagasodott az égre
s a Holdat álomba ringatta.
Jobbról és a balról az árnyak
vigyázva lábujjhegyre álltak,
ámulatot rajzoltak orcámra
s átadtak engem a csodának.
– Éjjel is napfényel játszik!
szólt, akin bogárka mászik
s fülemre cseresznyét pingált.
S aki a szépséget megállította
és bukfencező fintorral sózta,
a sok-sok levéllel, gyümölcscsel,
árnyakkal-fényekkel csöndes fáról
baráti hangon mondta: Töltsek?
Igyál velem ma este egy pohár
vörös bort, akár itt fönn, vagy ottan.
S két kristálypohár csillant
a holdas cseresznyefa-lombban.

Karácsony

Fölém hajol
anyám, Mária, apám, József,
bölcsőben én a Gyermekek vagyok.
Bennük a szeretet ragyog.
Az adventi csend
csillagot álmodott
földes kiskonyhánkba.
Békésen alusznak a pásztorok.

Akivel reggelente harmatot szedtem

Szeretem azt a jó kis gyereket, aki voltam,
akivel reggelente fényes harmatot számoltam,
szeretem őt szentkirályi mezőnkön, a Malomárok partján,
rétünk harmatos tisztaságát ökörnnyállal
övele húroztam, csillogó fűszálakon ragyog a táj,
felkelő napom pengeti a lelkem sugaraival,
általa sugaras az én gyermeki ámulatom,
övele vagyok a tisztaság kellős közepén,
értünk vannak a fények, milliárd csepp harmatban
csendesen öneki fénylek, most születik öntudatom
és alázatam, szól a pacstírtás ég, szépségből bujdosik
a szépség, élelem a lelkem, élelem, hogy átragyog rajtam
a zöld meg a kék, öröm aranylik hajamban,
észrevétlenül s mélyen a szívemre szívom,
Isten, a szereteted, bár a neved se tudom.
Hogyne szeretném azt a kis gyereket, aki voltam,
övele öregegve újra gyermek lehetek
mindenütt, minden tiszta vágyakozásomban
és gondolatomban, a boldog szerelemben is,
a duruzsoló Malomárok partján, Vrácsikon,
szülőfalum mezítláb fölvert porában,
Szentkirály fényes mezején, bár nem is akartam,
nem is tudtam, mennyi termékeny szépségben
látszottam, szánthattam és vethettem övele,
aki az ekeszarvát fogta, s övele, aki a testvérem adta,
derékig érő fekete haját előttem kibontotta,
hogy kibonthassam magamból a csodálatot,
hát hogyne szeretném az ő fiúkat, azt a kis gyereket,
akivel a reggeli fényben önekik most is harmatot szedek.

Csatáné Bartha Irénke

Míg szól a dal

És röppen az ének,
fűszálon ring,
kilombosodnak
ölében östölgyek,

cinkeszólóban,
vörösbecy csőrében,
villog az égen
fecskék örömeiben.

Halhatatlan csoda lesz,
szelídül vad
viharak dühében,
bölcsődalban,

vecsernyés zsoldárban,
ölelő szavakban,
oltalmazó kézben.

Hallgasd, és add tovább,
takarják lelkükbe
örömvarázsnak az unokák.

Szatmári évek

Fiatál évek, napsugaras nyarak,
szívemben őrzöm varázssotokat:
a csillogó napot, nefelejcs eget,
bohó vágákat, reményeket,

fűzfák fürtjeit a Szamos felett,
frissen csobogó hűs forrásvizeket,
bolondos lepkék hejehujaságát,
szerelmes szitakötők boldogságvágyát,

büszke jegenyék egyenes tartását,
búzaetések ringó aranyát.
Mind, ami tűz volt bennem és öröm,
szatmári évek, nektek köszönöm.

Nyaranta, mikor visszatérek,
emlékeim elém sietnek,
ami volt, elmúlt, agyam játéka már,
valóság és álom gyakran rám talál,
illan az élet, mint fecskeszárnyú nyár...

Kapatos ősz

(Ostorosi szüretelőknék)

Ostoroson jár az ősz,
kalapján tarka bokréta a lomb,
eső húroz a dombokon,
s a jókedvű borospincék fölött
botladozva jár a kapatos rokon.

Fütytétől megremeg a tölgy,
avarba koppan ijedten a makk,
s a ködben lányok, asszonyok
szüretéről éppen hazatartanak.

Vállukon nagykendő a csend,
szemük hintázó kék katáng,
bennük a hit aranybora érik,
s kitart új szüretig ez a vágy.

Uram, áldd meg a szorgos kezeket,
jutalmazd bőséggel jókedvüket,
reményt nyújts kezükbe, édes parolát,
érleld fűszeresre mindnyájuk borát !

Apadó sorok

Lombjai hullnak
régi nyaraknak,
szemükben
vakul a fény,
recseg, ropog
térdeplő imánk
zivatarok idején.

Száll az idő:
ősz szele tépázza kertünk,
hajunk ezüstje
gyérül egyre,
boldog sétáink a hó belepte...

Avarba hullatja
illatát a nyár,
ígét szomjazó szánkra havaz
gesztenyevirág
szirom szökőkútja.

Lombjai hullnak
régi nyaraknak,
még pár óra...s lemegy a nap...
hátunk mögül a sorok
lassan elapadnak...

Credóm

Hiszem
az ég kékjét,
a Nap ragyogását,
romok alatt is
virág fakadását,
a szeretet csodatevő
varázsát,
ősi törvényeink
mindenhatóságát.

Hiszem
forrásaink
megszentelt erejét,
szavak bátorságát,
dalainkban a fényt,

táncaink virtusát,
templomaink csendjét,
a Héthavas ormán
ISTEN közelségét,
ősi kövek titoktartását,
örökzöld fenyvesek
egyenes derekát.

Hiszem
a mesék, a mondák
igazságvágját,
fények idejét,
„világ világosságát,”
csillagszemű népem élni akarását.

Györgyei Géza

Eltitkolt ajándék

Ha az ember váratlan ajándékot kap, arra valami okból emlékezni szokott. Ha különös oka is volt az ajándékozásnak, akkor őrzi tán emlékezetében élete végéig azt a napot.

A negyedik osztályba jártam, épp az elején, még a félévi bizonyítványt se kaptam meg, amikor az ős derekán a téli szünet jött, hirtelen, váratlanul, amit akkoriban szénszünetnek is hívtak. Biztosan azért, mert az osztályteremben egy mives, barnafényű cserépkályha oldalának dőltünk, ha betelereltek minket az udvarról. A kályhába az öreg Sárossy bácsi hordta minden nap hajnalán a kanna szenet. Amíg tartott a szünet, megmaradt a szén, csak Sárossy bácsi gondnoki vaskályhájába kellett egy kupányi.

Apukám azt mondta, nem szénhiány, forradalom van, azért maradhatok itthon, bezárták az iskolákat. Igaza lehetett, mert ahogy emlékszem, nem volt fogcsikorgató hideg. A hirtelen jött szünetben csak gombfocizni tudtunk.

November elején jártunk, amikor váratlanul jött a hír, hogy másnap reggel be kell mennünk az iskolába. Apukám ezen csak csodálkozott, mert az előző nap délutánján a kertünk végében együtt néztük, ahogy tankok vonulnak a frissen hullott, félméteres hóban az Egyetem felé.

– Oroszok – mondta apám, ahogy a tankok oldalára festett vörös csillagot nézte.

Másnap reggel ott kellett sorakoznunk a folyosón, mert az osztályterem ajtaja zárva volt, egészen addig, míg az emeleti lépcsőn megjelent Olga néni, az osztályfőnök, oldalán egy rövidre vágott, szőke hajú lánnyal, akik együtt nyitották ki előttünk az ajtót.

A padok tetején kartondobozok sorakoztak, még néhányunk székére is jutott a csomagból.

– Gyerekek, álljatok a padotok mellé! – zengett Olga néni hangja, aki melleleg énektanár is volt, így mindnyájan jól hallottuk a felszólítást.

Olga néni vezényszavai után a fiatal lány lépett a katedra elé.

– Ajándékokat hoztunk nektek. A világ minden részéből küldték azok a magyarak, akik tudják, milyen nagy szükségetek van most a segítségre, ezekben a nehéz napokban. Ez mind a Vöröskereszt ajándéka, mondta a dobozokra mutatva.

Padtársammal egymásra néztünk, mert se Tamás se én tudtuk igazán, ki lehet az a Vöröskereszt? Amikor az ismeretlen, fiatal lány félénken, fiús arcán pironkodva megjelenő tisztelettel kezét fogott Olga nénivel, és halkán még mondhatott valamit, majd az osztály felé intve, szó nélkül távozott, már sejtettük, hogy amitől félni kezdtünk, a véradás elmarad.

Olga néni egy jókora ollóval nekilátott a kartondobozok felnyitásához.

– Válasszon mindenki egy ajándékot, olyat, ami a legjobban tetszik – igazította el az osztályt Olga néni.

A dobozokban a legkülönbélebb dolgok sorakoztak. Tolltartó, tollak, ceruzák, kissé kopott nadrágok, pulóverek, leginkább konzervek. Csupa olyan, ami a magunkfajta magyar gyerekeknek örömet szerezhet.

Nem lehet azt mondani, hogy mintagyerekek voltunk, de ha kellett, szót tudtunk fogadni. A rengeteg ajándék láttán mégis képesek voltunk fejünket vesztve tolakodni, félrelökni a másikat, hogy minél jobban belelássunk a dobozok aljára.

Nekem a tornasor vége felé volt a helyem, talán csak hárman álltak mögöttem, ezért nehezen sikerült bármelyik doboz közelébe kerülnöm, valaki mindig elém került.

Már majdnem minden gyerek szorongatott valamit a hóna alatt, csak Tibi, Tamás és jómagam kotorásztunk a kiürült dobozokban, hogy találjunk magunknak ajándékot a maradékból.

Ahogy elnéztem, nem volt sok választási lehetőségem. Egy hasáb alakú (mértanból jeles voltam) kartondoboz árválkodott az egyik kiürített láda alján.

Olga néni már korábban közölte, hogy mindenki értesítést kap, mikor kezdődik a tanítás, mikor ér véget a szénszünet, és engedélyt adott a távozásra azoknak, akik gyorsabban választottak maguknak ajándékot, így csak néhányan maradtunk a teremben az ajándékosztás végére.

Mindig tudtam, hogy Olga néni kedvel, még ha nem is mutatta. Inkább szidott, fenyegetett, mint dicsért volna, de ha rosszul láttam volna a dolgokat, abban az időben sem lehettem volna szín jeles. Erre apukám is felhívta a figyelmem. Talán azért, hogy ne bízzam el magam, vagy azért, mert jobban ismerte a körülményeket.

– Mi maradt neked, bogaram? – hajolt olyan közel, hogy Tamás se hallja, aki még a terem végében próbálkozott, hogy találjon magának ajándékot.

Letettem a padomra a dobozt. Olga néni kibontotta a végét, és egy pár tornaci-pőt húzott ki belőle. Ragyogó fehér volt, és olyan erős gumi szag árad belőle, hogy azért mondhattuk mindketten egyszerre, furcsa csodálkozással: - Hiszen ez még új. Vadonat új – erősített rá Olga néni. Éreztem, ahogy végigsimítja tarkómat, hogy mennyire örül ő is, hogy ilyen szép ajándék maradt meg nekem a végére. Biztosan észrevette, korábban hiába próbálkoztam, félretoltak minden doboztól. Valójában nem is választottam magamnak, a sors keze lehetett a dologban, de erről nem lehetett beszélni abban az időben, akkor más idők jártak, azért is törölték órarendünkől a hittan órát. Olga néni biztosan észrevette, a cipő, amit eddig a tornaórára felhúztam, már az elmúlt évben is begörcsítette lábujjaimat, futás közben csak azért nem nyűszítettem, mert az tilos volt a családjamban. A szenvedés-

nek, a fájdalomnak nem lehetett hangja. Azért gondolom, hogy tudhatott valamit Olga néni, mert mindig igyekezett csendesíteni Balajti urat, a tornatanárt, ha nekem állt, és lustának tituált. Olga néni szép szóval mindig felém billentette Balajti úr, tornatanárunk jóindulatát.

– Ha ezt felveszed, biztosan te leszel a leggyorsabb az osztályban, te leszel az első minden futóversenyen – indított útnak Olga néni, aki tudta, hogy jobban szeretek focizni, vagy bármilyen koromhoz illő sporttal tölteni időmet, mint az énekórára előírt moll-, vagy dúr hangsorra fecsérelni a drága időt.

Olga néni nemcsak énektanár volt, de jövőbelátó is.

Tavasszal már a salakos udvaron tornáztunk. Megkezdődtek a felmérések a városi bajnokságra. Nekünk hatvan méter kellett futni, azt mérte stopperrel Balajti úr, a tornatanárunk, aki hitetlenkedve nézte a mutatót, ahogy átfutottam előtte a célvonalon.

Nem tudta mire vélni a változást, ami hirtelen bekövetkezett nálam, ha tornadresszbe öltöztünk.

A velem egykorúakkal rendezett városi bajnokság megnyeréséért díszes oklevelet, és egy mesekönyvet kaptam. Balajti úr dicséretére várnom kellett, mert a rendőrségi zárkában hetekig kérdezték az ávosok, mire újra kiengedték, és ismét füttyörészhetett nekünk a tornaórán.

A sikereimnek apukám is örült, de úgy általában szomorúnak láttam.

Egyik este leült hozzám lefekvés előtt beszélgetni.

– Boldog vagyok fiam, hogy ilyen ügyes vagy, és sikerül minden futóversenyt megnyerned a városban. Büszke vagyok rád – búcsúzott, végigsimítva homlokomat elalvás előtt.

Talán akkor, abban percben kellett volna elmondani apának, hogy milyen sokat köszönhetek annak az ajándéknak, annak a csodás tornacipőnek, amit abban az időben kaptam, amikor a kertünk végében vonultak az orosz tankok az Egyetem felé, és ő a forradalomról kezdett mesélni nekem, de én nem sokat értettem abból, amit próbált a tudtomra adni.

Ma már tudom, fontos lett volna mindezt akkor megbeszelnünk, mert másnap hajnalban egy fekete, gömbölyű hátú autó jött, amivel elvitték apát, akit akkor láttam utoljára, amikor előző este végigsimította homlokomat.

Ezt anyukám mesélte, nagy sokára, mert muszáj volt, hisz' minden este megkérdeztem tőle, apa hol van?

Azóta is örööm szekrényem aljában az ajándékba kapott tornacipőt, pedig már jócskán kinőttem. Abban reménykedtem, hátha egyszer mégis elmesélhetem apának ajándékom történetét, amit abban az időben eltitkoltam előle.

Galgóczy Zsuzsa

Az idő múlásáról

– áldás havi köszöntő-versfarigcsa a vers évszázadainak kosarából
Albert Zsuzsánnának és Albert Gábornak szeretettel

– allegretto

Nyolcvan év, vagy nyolc év? *Semmi* különbség!
Egy oktávban két fél hangköz, s három teljes egész,
így teljes, mit komponált a nagy zeneművész.

Napsugarunknak hála, július is megérlelte mára
pirosló gyümölcsét; a tálban meggy, cseresznye,
málna. Köszöntsük fel hát e kedves házaspárt,

– vivát! Gazdagság részesei ők, hisz évekből már
jutott nekik nyolcvan! – Jól számoltam? – Ejha!
Náluk bizony névből is épp nyolc van: Áron, Gábor, Albert,

Eszter, Orsolya, Albert – így rímelnék mindannyian
párosan egymásra. S lám, a terítőn egy bekeretezett
kép: versrímekként ölelkeznek Gábor és Zsuzsánna!

Szálljon fényes áldás születésnapjukra,
kívánom, az ég harmatja szívüket újítsa,
éljenek soká még közöttünk nemzetünk javára!

Boldogságot mindörökre nékik az Úr adjon,
kertjük végén, hársak alatt friss forrás fakadjon,
teljenek meg konyhájukban a dagasztóteknők,

hogya Budán feketében táncolnak a lejtők,
– *s halk futammal* illan a nyár, közelít tél hava;
lágú akkorddal felhangzik életünk dallama.

coda

Szöjünk, varrjunk lepkeszárnyból függönyt
ablakára, vagy pókfonálszőnyeget szobája falára?
Szádát-e, vagy csipkét, rongyot, vagy tán perzszát?

Mindent! Legyen indás-pávás, kerüljön rá
cserelevél, és sok csillagvirág, gombolyag
és macska, kék, – meg törökrózsa...!

...unokáknak játék, nekik jó egészség,
kosarukba bőség, s mint labdára pötty,
„i”-re a pont, vászonra a hímzés,

szál igével írókazzuk csöndjük margójára,
jusson nekik bőven:
Áldás és békesség!

Holló József

Gondolatok a reformáció emléknapján

*„Az Isten lélek: és akik Őt imádják szükség,
hogy lélekben és igazságban imádják.”
(János 4:24)*

Kifürkészhetetlenek az Úrnak útjai.
Csak egyedül Ő tudja mit, miért enged meg
eltévlygő, hűtlen teremtményeinek:
és meddig van bocsánat az ember vétkeinek.

Így túri, hogy Rómát a gazdagság megrontsa.
Már csak harangjai hangja szól őszintén.
A papság kapzsisága torz tanokat hirdet
s világi a vallás mammon igézetén.

Szabott ára van itt a bűnbocsánatnak is
– – – az emberek pénzért lelki üdvöt vesznek.
Ily dogmákkal száll szembe: Luther, Kálvin János
míg e hamisság sűrűjén kiutat keresnek.

A kezükben szétnyitott Bibliával járnak.
Szavuk a Szentírás Igéivel érvel.
És tudják – rájuk süti az eretnecség bűnét
Wittenberg kapuján a kilencvenöt tétel.

Kiátkozza őket a Szentszék meg a pápa
aki önvizsgálat helyett vallásháborút szít.
Szörnyű idők jönnek... de az Isten akaratán
megszületik, s terjed a tiltott protestáns hit.

Lassan ötszáz éve, hogy útjára elindult.
S akár a szélvitt mag, mindenhová elért.
Mert a megkínzott, üldözött prédikátorok
mindent felvállaltak: a megtisztult, új hitért.

Ami puritánabb, igazabb, Istennek tetszőbb lett
– hisz újraértékelte Krisztusért magát.
És a reformációra fogékony Bethlenek
kítárják Erdélyben a templomok ajtaját.

S ahogyan a szomjast – ha kúthoz térdel –
itatja az új hit a bűnbánó lelkeket.
Csillagok nőnek ki a tömzsi tornyok hegyén
a szelektől meggyötört, volt kereszték helyett.

Oly csendesen őrlnek az Isten malmai.
Nála ezer esztendő – annyi akár egy nap.
Hisz Ő örök és állandó a világmindenségben
s akaratán minden pillanatot megszab.

De ti: e jelenkor reformátusai
tudjátok mit kellett e vallásnak szenvedni?
Míg az emberi gyarlóság megértette végre
a Teremtőhöz szabad más, más úton menni.

Egy a Mindenható, csak az irgalma sokféle.
S a Testté lett Ige, a Krisztus mindenkié!
Meghalt és feltámadt: hogy élj – ha hiszel benne
mert Övé a hatalom a földön és a mennybe.